

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра юридичної психології**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор НАВС
полковник поліції

Станіслав ГУСАРЄВ

2024

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЛІДЕРСТВО В ОРГАНІЗАЦІЯХ

Статус дисципліни – вибіркова

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Ступінь вищої освіти – магістр

Галузь знань – публічне управління та адміністрування (28)

Спеціальність – публічне управління та адміністрування (281)

Освітня програма – публічне управління та адміністрування

Форми здобуття вищої освіти – заочна

Мова навчання – українська

Форма підсумкового контролю – залік

Київ – 2024

Розробник:

Іван ОХРІМЕНКО, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри юридичної психології

Тетяна СНЯТКОВА, доктор філософії, доцент кафедри юридичної психології

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ
протокол від 05 вересня 2024 року, № 1

**Завідувач кафедри
юридичної психології**

Олена КУДЕРМІНА

Схвалено науково-методичною радою НАВС
протокол від 20 вересня 2024 року, № 8

Голова науково-методичної ради

Станіслав ГУСАРЄВ

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма переглянута на 202 /202 н.р. без змін; зі змінами (Додаток _).
протокол засідання кафедри від _____.____ протокол науково-методичної ради від
202_ № _____.____.202_ № ____

Завідувач кафедри

Олена КУДЕРМІНА

Голова НМР

Станіслав ГУСАРЄВ

Робоча програма переглянута на 202 /202 н.р. без змін; зі змінами (Додаток _).

протокол засідання кафедри від _____.____
202_ № ____

протокол науково-методичної ради від
_____.____.202_ № ____

Завідувач кафедри

Олена КУДЕРМІНА

Голова НМР

Станіслав ГУСАРЄВ

Програма навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни виступає психологічна сутність лідерства, психологічні теорії лідерства в процесі управління організаціями, а також психологічні властивості лідера.

Програма навчальної дисципліни складається з таких тем:

1. Поняття і сутність лідерства. Поведінкові та ситуаційні теорії лідерства.
2. Розвиток лідерського потенціалу керівника освітньої організації.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою дисципліни «Лідерство в організаціях» є формування наукового світогляду в площині: визначення поняття, сутності лідерства як ключового елементу інноваційного процесу та розвитку організації; вимог до сучасного лідерства; поведінкових та ситуаційних теорій лідерства; ролі лідера в організації як соціальної інституції; специфіки прикладних досліджень та реальних можливостей психології в формулюванні практичних рекомендацій щодо розвитку лідерського потенціалу керівника організації, здатного професійно та ефективно впроваджувати зміни та новації у професійну діяльність.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Лідерство в організаціях» є розв'язання загальних наукових проблем, пов'язаних із формуванням знань про соціально-психологічну природу лідерства; аналіз шляхів і засобів впливу на механізми становлення лідера; дослідження управлінських відносин і стилю керівництва в організації; впровадження соціально-психологічної діагностики лідерських якостей; консультування та надання психологічної допомоги у розвитку лідерського потенціалу.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- ✓ теоретико-методологічні засади дисципліни «Лідерство в організаціях»;
- ✓ теоретичні та практичні аспекти лідерства;
- ✓ сутність ефективного лідерства, актуальні проблеми і вимоги до сучасного лідерства в організації,
- ✓ соціально-психологічний зміст, умови та засоби оптимізації управління організацією;
- ✓ особистісні якості сучасного лідера та шляхи їх розвитку;
- ✓ принципи формування професійної команди, орієнтованої на результат.

вміти:

- ✓ застосовувати отримані знання в практичній діяльності;
- ✓ здійснювати соціально-психологічний аналіз стану управління організацією;

✓ здійснювати вивчення соціально-психологічних явищ, виявляти чинники, що мають найбільший вплив на формування та розвиток лідерських якостей;

✓ на основі вивчення особливостей лідерства розробляти рекомендації щодо оптимізації процесу управління організацією.

1.4. Програмні компетентності відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти:

Інтегральна компетентність

Здатність вирішувати складні завдання та проблеми у процесі навчання та професійної діяльності, що передбачає проведення дослідження та (або) здійснення інновацій та характеризується комплексністю та невизначеністю умов та вимог.

Загальні компетентності

ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

Фахові компетентності

ФК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.

Програмні результати навчання

ПРН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПРН9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

Мова навчання: українська мова.

Консультативну допомогу здобувачі вищої освіти можуть отримати у науково-педагогічних працівників кафедри юридичної психології, які безпосередньо проводять заняття, або звернувшись з письмовим запитом на електронну пошту за адресою k015@naiau.kiev.ua.

2. Структура навчальної дисципліни

Тема 1. Поняття і сутність лідерства. Поведінкові та ситуаційні теорії лідерства.

Поняття лідерства та керівництва в соціальній психології. Поняття лідерства та керівництва. Відмінності між лідером та керівником. Спільні риси лідера та керівника.

Основні психологічні концепції лідерства. Теорія рис особистості лідера; ситуаційна теорія лідерства; синтетична теорія лідерства. Визначення професійно-важливих якостей керівника.

Типологія лідерства. Класифікація Дж. Морено: формальний, неформальний, соціометричний лідер. Класифікація Ф. Селзніка: інституційний, міжособистісний лідер. Класифікація Р. Бейлза: діловий,

популярний лідер. Процесуальний підхід Дж. Хемфіла: пробний, успішний, ефективний лідер. Типологія Р. Кеттела: фокусоване лідерство, розсіяне лідерство. Критерії класифікації лідерства. Експериментальне дослідження стилю лідерства (представники школи «групової динаміки»): авторитарний, демократичний, ліберальний стиль. Теорія лідерства Д. Мак-Грегора. Теорія Р. Лайкерта (система орієнтована на завдання та система орієнтована на відносини).

Тема 2. Розвиток лідерського потенціалу керівника освітньої організації.

Діагностика стилю керівництва. Відпрацювання вмінь та навичок визначення типів лідерства та керівництва. Методи виявлення власного лідерського потенціалу. Здатність до лідерства на особистому, груповому та організаційному рівнях. Асертивна поведінка як характеристика сучасного лідера.

Технології формування та розвитку лідерських якостей керівника. Психологічні технології у процесі становлення лідера.

3. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань публічне управління та адміністрування 28	Вибіркова	
	Спеціальність публічне управління та адміністрування 281		
Кількість розділів – 1		Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90		2-й	
		Семестр	
			3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи слухача –	Ступінь вищої освіти: Магістр	Лекції	
			4 год.
		Семінарські	
			4 год.
		Практичні	
			2 год.
		Самостійна робота	
			80 год.
		Вид контролю:	
	залік		

Структура залікового кредиту (тематичний план)

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	Весь ого	у тому числі				Весь ого	у тому числі			
		л	п	сем	с.р.		л	п	сем	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Поняття і сутність лідерства. Поведінкові та ситуаційні теорії лідерства						40	2	1	2	35
2. Розвиток лідерського потенціалу керівника освітньої організації						50	2	1	2	45
Разом						90	4	2	4	80

4. Плани семінарських та практичних занять

Тема 1. Поняття і сутність лідерства. Поведінкові та ситуаційні теорії лідерства

Семінарське заняття – 2 год.

Питання для обговорення:

1. Поняття лідерства та керівництва в соціальній психології. Поняття лідерства та керівництва. Відмінності між лідером та керівником. Спільні риси лідера та керівника.

2. Основні психологічні концепції лідерства. Теорія рис особистості лідера; ситуаційна теорія лідерства; синтетична теорія лідерства. Визначення професійно-важливих якостей керівника.

3. Типологія лідерства. Класифікація Дж. Морено: формальний, неформальний, соціометричний лідер. Класифікація Ф. Селзніка: інституційний, міжособистісний лідер. Класифікація Р. Бейлза: діловий, популярний лідер. Процесуальний підхід Дж. Хемфіла: пробний, успішний, ефективний лідер. Типологія Р. Кеттела: фокусоване лідерство, розсіяне лідерство. Критерії класифікації лідерства. Експериментальне дослідження стилю лідерства (представники школи «групової динаміки»): авторитарний, демократичний, ліберальний стиль. Теорія лідерства Д. Мак-Грегора. Теорія Р. Лайкерта (система орієнтована на завдання та система орієнтована на відносини).

Практичне заняття – 1 год.

Навчальні завдання:

1. Скласти таблиці:

- порівняльна характеристика лідерства і керівництва;
- порівняльна характеристика лідерства та управління;
- порівняльна характеристика лідерства і менеджменту;
- співвідношення понять організація і мала група;

- характеристика стадій життєвого циклу довгостроково процвітаючих організацій.

2. Підготувати обґрунтування необхідності розробки системи психологічного відновлення лідерів організацій.

3. Підготувати та провести дискусію на одну з обраних тем:

- Порівняльна характеристика поглядів філософів стародавнього Сходу і древньої Греції на проблему керівництва організацією.
- Характеристика поглядів Лю Шао на проблему керівництва організацією.
- Характеристика поглядів Н. Макіавеллі на проблему керівництва організацією.
- Порівняльна характеристика концепцій організаційного лідерства XIX ст.

Література: [1-10, 15-19]

Тема 2. Розвиток лідерського потенціалу керівника освітньої організації

Семінарське заняття – 2 год.

Питання для обговорення:

1. Характеристика методів вивчення життєвого шляху, рушійних сил і умов розвитку особистості лідерів організацій.
2. Характеристика методів вивчення самодетермінації, саморозвитку, само актуалізації лідера.
3. Лонгітюдний професійний відбір лідерів організацій.
4. Психологічний підхід до професійної підготовки керівників.
5. Психологічні основи адаптації молодих керівників: узагальнення передового вітчизняного та зарубіжного досвіду.
6. Управлінське психологічне консультування керівників: цілі і завдання, їх обґрунтування.

Практичне заняття – 1 год.

1. Психологічна діагностика лідерських якостей, стилів керівництва.
2. Проведення міні-тренінгу з розвитку лідерських якостей.

Мета тренінгу: розвиток умінь і навичок керівників організацій щодо діагностики, а також оволодіння методами виявлення власного лідерського потенціалу, застосуванню набутих знань та умінь у професійній діяльності.

Завдання тренінгу:

1. Розвинути здатність до лідерства на особистому, груповому та організаційному рівнях.
2. Оволодіти методами виявлення власного лідерського потенціалу.
3. Оновити та удосконалити знання щодо асертивної поведінки як характеристики сучасного лідера.
4. Розвинути вміння нарощування лідерського потенціалу.
5. Технології формування та розвитку лідерських якостей керівника.

Література: [1-10, 15-20]

7. Завдання самостійної роботи

Основними завданнями самостійної роботи студентів є підготовка і виконання поточних навчальних завдань, а також самостійне вивчення окремих питань дисципліни.

Тема 1. Поняття і сутність лідерства. Поведінкові та ситуаційні теорії лідерства

Терміни для конспектування

Керівництво, лідерство, формальний лідер, неформальний лідер, соціометричний лідер, інституційний лідер, міжособистісний лідер, діловий лідер, популярний лідер, фокусоване лідерство, розсіяне лідерство, кон'юнктивна задача, диз'юнктивна задача, групомислення.

Теми для написання реферативних повідомлень

- Використання соціально-психологічних знань щодо лідерства та керівництва як умова підвищення ефективності професійної діяльності.
- Визначення професійно-важливих якостей керівника.

Тема 2. Розвиток лідерського потенціалу керівника освітньої організації

Терміни для конспектування

Розвиток, тренінг, психологічна діагностика, .

Теми для написання реферативних повідомлень

1. Методи виявлення власного лідерського потенціалу.
2. Технології формування та розвитку лідерських якостей керівника.
3. Психологічні технології у процесі становлення лідера.

8. Методи навчання та контролю

Основними методами навчання є семінарські та практичні заняття, самостійна робота, виконання поточних контрольних завдань, виконання тестових завдань, підготовка реферативних повідомлень. Оцінка якості засвоєння знань з дисципліни «Лідерство в організації» включає поточний контроль успішності, виконання самостійної роботи та складання підсумкового екзамену.

9. Орієнтовний перелік питань до підсумкового контролю:

1. Поняття лідерства та керівництва в соціальній психології.
2. Феномен лідерства.
3. Основні психологічні концепції лідерства.
4. Визначення напряму діяльності лідера в групі.
5. Еволюція теорій лідерства.
6. Історичний огляд основних концепцій лідерства.
7. Чоловічий і жіночий стилі лідерства.
8. Особистість і лідерство.
9. Якості особистості і поведінка лідера.

10. Авторитарність і лідерство.
11. Проактивний фокус особистості лідера.
12. Визначення сильних сторін і потреб розвитку лідера.
13. Вплив психологічних установок на лідера.
14. Лідер як майстер комунікацій.
15. Якості, притаманні лідеру організації.
16. Стили лідерства
17. Роль лідера у командному підході в організації.
18. Асертивна поведінка і її роль в діяльності керівника організації.
19. Поняття «лідерський потенціал».
20. Особливості нарощування лідерського потенціалу керівника організації.
21. Основні стратегії забезпечення лідером мотивації командних працівників.
22. Відмінності між лідером та керівником. Спільні риси лідера та керівника.
23. Теорія рис особистості лідера.
24. Ситуаційна теорія лідерства.
25. Синтетична теорія лідерства.
26. Визначення професійно-важливих якостей керівника.
27. Типологія лідерства.
28. Теорія життєвого циклу Херсі та Бланшара.
29. Ситуативна модель Врума-Яго.
30. Класифікація Дж. Морено: формальний, неформальний, соціометричний лідер.
31. Класифікація Ф. Селзніка: інституційний, міжособистісний лідер.
32. Класифікація Р. Бейлза: діловий, популярний лідер.
33. Процесуальний підхід Дж. Хемфіла: пробний, успішний, ефективний лідер.
34. Типологія Р. Кеттела: фокусоване лідерство, розсіяне лідерство.
35. Критерії класифікації лідерства.
36. Експериментальне дослідження стилю лідерства (представники школи «групової динаміки»): авторитарний, демократичний, ліберальний стиль.
37. Теорія лідерства Д. Мак-Грегора.
38. Теорія Р. Лайкерта (система орієнтована на завдання та система орієнтована на відносини).
39. Здатність до лідерства на особистому, груповому та організаційному рівнях.
40. Асертивна поведінка як характеристика сучасного лідера.
41. Методи виявлення лідерського потенціалу.
42. Модель компетенцій лідера
43. Менеджерські компетенції лідера
44. Компетенції лідера в області командування та роботи в команді
45. Креативність і повсякденна діяльність лідера

46. Розвиток лідерів організації: система управління розвитком талантів до керівництва
47. Емоційний інтелект лідера.
48. Мотивація і делегування владних повноважень лідером.
49. Інноваційне лідерство.
50. Харизма лідера.
51. Резонансний та дисонансний лідер.
52. Потенціал і компетентність лідера.
53. Ментальні моделі лідерства.
54. Стратегічне лідерство.
55. Влада, вплив і лідерство.
56. П'ять типів влади лідера.
57. Джерела влади лідера в організації.
58. Роль підлеглих у діяльності лідера.
59. Лідерство і мотивація.
60. Становлення морального лідера.
61. Проактивний фокус особистості лідера.
62. Сильні сторони і потреби розвитку лідера.
63. Вплив психологічних установок на лідера.
64. Когнітивні можливості та їх вдосконалення.
65. Значення комунікації для лідерства.
66. Лідер як майстер комунікацій.
67. Харизма лідера.
68. Резонансний та дисонансний лідер.
69. Потенціал і компетентність лідера.
70. Ментальні моделі лідерства.
71. Сприйняття: як лідери інтерпретують досвід.
72. Розвиток мислення лідера.
73. Незалежність мислення лідера.
74. Відкритість свідомості лідера.
75. Системне мислення лідера.
76. Вдосконалення лідером власної особистості.
77. Емоційний інтелект і лідерство.
78. Становлення морального лідера.
79. Дотримання лідером моралі.
80. Встановлення лідером контролю у порівнянні зі служінням людям.
81. Перешкоди, що постають перед лідерами.
82. Рішення лідером проблем різноманітності.
83. Особисті якості, необхідні лідерів організації з різноманітним складом персоналу.
84. Лідерство як система фреймів.

85. Еволюція лідерства.
86. Стратегія конкуренції і стратегія співробітництва.
87. Стратегії повсякденних змін.
88. Здійснення керівництва у період скорочення персоналу.
89. Керівництво організацією в період впровадження інновацій.
90. Джерела влади лідера в організації.

10. Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Аудиторна робота (поточне накопичення балів)	Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
	Залік	
Max 60%	Max 40%	Max 100%

11. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
85-89	добре	B	вище середнього рівня
75-84		C	загалом хороша робота
66-74		D	непогано
60-65	задовільно	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	Fx	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення курсу

12. Рекомендована література

1. Вірна Ж. П. Особистісна вимогливість професіонала: теорія, практика, методи вивчення: монографія. / Ж. П. Вірна, А. Б. Мудрик; Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 255 с.
2. Виноградський М. Д., Виноградська А. М., Шканова О. М. Менеджмент в організації: Навч. посібник. для студ. екон. спец. вузів. Київ: «Кондор», 2002. 105 с.
3. Дороніна М. С. Культура ділового спілкування і партнерства : навчальний посібник / М. С. Дороніна, А. В. Доронін. Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. 204 с.
4. Карамушка Л. М. Технологія психологічної підготовки персоналу держадміністрацій до роботи в команді / Л. М. Карамушка, О. А. Філь, . В. Левковець, О. І. Альохіна, В. О. Михайленко : навч. посібник. Київ : Наук. світ, 2008. 182 с.
5. Копець Л. В. Класичні експерименти в психології. Київ, Києво-Могилянська академія, 2010. 283 с.

6. Коучинг як технологія розвитку лідерства у сфері освіти / О. О. Нежинська, В. М. Тименко // Теоретичний та науково-методичний часопис «Вища освіта України»; 2017, № 2 (додаток 1); Тематичний випуск «Університет і лідерство». Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. С. 65–68.
7. Кравченко І. С. Основи управління в Національній поліції : навч. посіб. / І. С. Кравченко. Дніпро: Видавець Біла К. О. 2020. 212 с.
8. Лідерство та команда в публічному управлінні : конспект лекцій / укладачі: К. В. Таранюк, Я. В. Кобушко. Суми: Сумський державний університет, 2020. 175 с.
9. Лідерство та комунікації в організації: навчальний посібник / упорядники: Н. Я. Михаліцька, М. Р. Яцик. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 512 с.
10. Нестуля О.О., Нестуля С.І., Карманенко В.В. Основи лідерства. Тренінг лідерських якостей та практичних навичок менеджера: навч. посіб. К.: Знання, 2013. 287 с.
11. Основи соціально-психологічного тренінгу: науково-практичні рекомендації / за заг. ред. Л. І. Казміренко. Івано-Франківськ: Симфонія-форте, 2011. 136 с.
12. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик. Київ: Академвидав, 2003. 448 с.
13. Сергеева Л. М. Лідерство в управлінні професійно-технічним навчальним закладом / Л. М. Сергеева. Київ : Арт Економі, 2011. 144 с.
14. Сорочан О. Формування ефективної команди або книжка про те, що один у полі не воїн : посіб. для працівників апарату суду / О. Сорочан, І. Хахуда. Київ, 2010. С. 18–23.
15. Сорочан Т. М. Програма розвитку лідерства – 2015. Для державних службовців. Лідерство як управлінська компетентність : навч. посіб. для проведення тренінгу / Т. М. Сорочан, В. В. Ковальчук, Л. О. Бабенко, Л. В. Юзвенко; ДВНЗ «УМО». Київ, 2015. 35 с.
16. Сурай І. Г. Формування та розвиток еліти в державному управлінні: історія, методологія, практика : монографія / І. Г. Сурай. Київ : КОМПРИНТ, 2012. 332 с.
17. Управління командою: 5 завдань і інструментів лідера: метод. посіб; за заг. ред. Є. Р. Чернишової / О. І. Бондарчук, О. А. Філь, В. В. Ковальчук, Л. В. Жабенко; Ун-т менеджменту освіти НАПН України. Київ, 2015. 116 с.
18. Управлінське лідерство : виклики сьогодення : колективна монографія ; за заг. ред. В. В. Толкованова. Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2013. 600 с.
19. Юридична психологія: підручник для студ. ВНЗ / За заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсєєва. Київ: КНТ, 2007.

20. Юридична психологія: практикум / за заг. ред. Л. І. Казміренко. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. 190 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://gidonline.in/film/1-bolshoj/> -
2. https://www.youtube.com/watch?v=0GTM_n-PQcc – документальне відео «Психологія брехні. Мова жестів».
3. <https://www.youtube.com/watch?v=nhgmMaFSPsc> – документальне відео «Я та інші» (2010 р.)

Підписи авторів РПНД:

Іван ОХРІМЕНКО

Тетяна СНЯТКОВА

